

**КОНЦЕПЦІЯ
ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ***

КИЇВ 2023

ЗМІСТ

ВСТУПНА ЧАСТИНА	3
ОСНОВНА ЧАСТИНА	9
РОЗДІЛ 1. КНИГОВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ, СТВОРЕННЯ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ, ЇЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ	14
РОЗДІЛ 2. КІНЕМАТОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ	26
РОЗДІЛ 3. НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА	33
РОЗДІЛ 4. БАЗОВА МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ	38

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Цілі, формат і статус документа

Концепція визначає пріоритетні напрями та завдання законодавчого забезпечення національної культурної політики України повоєнного періоду в рамках інтеграційного курсу нашої держави як кандидата на членство у Європейському Союзі та майбутнього повноправного члена ЄС. Документ орієнтований на оновлення законодавства з питань державного культурного сегменту, удосконалення правових механізмів діяльності недержавних культурних інституцій, підвищення рівня правових гарантій кожного мешканця України на здійснення своїх конституційних прав у сфері культури незалежно від віку, роду занять та місця проживання. Концепція має рекомендаційний характер. Документ описує необхідні умови та окремі важливі кроки законодавчого забезпечення національної культурної політики України, проте не дає вичерпний перелік таких умов та кроків.

Культура, національна культурна політика України

Загальновідомо, що авторитетність держави визначається не лише її військовим та політичним впливом на світовій арені, але й культурним потенціалом, яким вона володіє. Українська національна культура століттями об'єктивно перебувала під політичним патронатом таких державних утворень, як Королівство Польське, Велике князівство Литовське, Річ Посполита, Російська імперія, Австро-Угорська імперія, СРСР, тому вимушено розвивалася в умовах панування титульних культур: польської, литовської, російської, австрійської. Протягом віків сталий розвиток української культури гальмувала відсутність власної державності, неможливість розробки єдиної національної політики у галузі культури. В умовах колоніальної залежності скоювався творчий дух і самобутність нації, пригнічувалися або ставали неможливими культурні процеси.

Здобуття Україною незалежності в 1991 році, розбудова самостійної держави, зростання самосвідомості нації та складний процес переходу до побудови власної державності на зламі епох вимагали від влади та суспільства нового висвітлення культурологічних проблем, але, водночас, відкрили нові можливості для розвитку національної самобутності української культури. Все це зумовило необхідність розробки відповідного законодавства у сфері культури, визначення та формування засадничих напрямів та завдань національної культурної політики України.

Утім, становище, в якому вже багато років перебуває українська культура, не можна вважати задовільним з будь-якого погляду. Окремі позитивні й обнадійливі явища лише підкреслюють критичний стан загальної картини. Така ситуація має об'єктивні причини економічного порядку, однак багато в ній залежить і від суб'єктивних чинників, таких, як відсутність доброї волі, байдужість, інертність і провінційність мислення, відданість застарілим концепціям, насамперед у тих, хто за своїм статусом має приймати політичні й адміністративні рішення у цій сфері.

В основі ж, на нашу думку, лежить недостатнє розуміння місця, що займає культура в сучасному світі, її справжнього значення для держави. Адже нині ми бачимо досягнення скоріше короткострокових результатів у формі сукупності проектів у різних сферах культури, замість сформованої довгострокової візії. Отже, обрання та визначення відповідної моделі державної культурної політики, яка відповідатиме сучасним запитам у цій сфері, має першочергове значення для формування потенціалу продовження ефективного реформування культурної політики України.

У цьому контексті розглянемо загальновідомі «моделі державної культурної політики», розроблені та запропоновані канадськими вченими Гаррі Х. Шартраном і Клер Мак-Кафі. За їхньою класифікацією, існує чотири узагальнені моделі культурної політики держави: «держава-помічник», «держава-інженер», «державархітектор» і «держава-патрон». Сутність першої моделі – «держава-помічник», полягає в державному стимулюванні бізнесово-комерційного сектору щодо вкладання грошей у розвиток сфери культури. При цьому бізнес мотивується завдяки державним економічним чи податковим пільгам. Таке залучення фондів та приватних спонсорів характерне, наприклад, для США. Ця модель не є досконалою, оскільки фінансування, що залежить від вподобань і фінансової спроможності суб'єктів-донорів, не завжди може бути системним і стабільним. Другу модель, «держави-інженера», обирають переважно країни Східної Європи. Для цієї моделі характерним є те, що процес надходження коштів до сфери культури й подальший контроль їх використання визначається лише органами влади. Як наслідок, творчі проекти майже повністю залежні від державної ідеології, з'являються «офіційний» та «опозиційний» вектори розвитку культури. Особливістю третьої моделі – «державархітектор» – є створення великої кількості офіційних творчих об'єднань і централізоване довгострокове фінансування культурного сектору. На сьогодні ця модель наближається до політики «патронату» з більш-менш стабільним надходженням коштів на фінансування проектів у сфері культури, що є позитивним для країни. З іншого боку, існує ризик залежності розвитку культурної індустрії від державного бюджету. У Франції (яка є одним із найхарактерніших представників цієї моделі) подібна проблема вирішується шляхом впровадження багатоканального фінансування. Четверта модель за цією класифікацією, якої, для прикладу, дотримується Велика Британія, вважається однією з найефективніших. Це модель «держави-патрон», яка діє за принципом «витягнутої руки» («the arms – length principle»). Перевага цієї системи полягає в тому, що фінансування культурної сфери дає змогу швидко та гнучко адаптуватися до змін відповідно до потреб культури й стимулювати інновативність. Це відбувається завдяки створенню неурядових або напівурядових незалежних організацій, які стають медіаторами між державою та культурою. Вони формують експертну оцінку, на основі якої розподіляються фінансові ресурси¹.

---

¹ Актуально: про культурну політику. URL: <https://uaculture.org/texts/aktualno-pro-kulturnu-polityku/>

Для того, щоб віднайти й розвинути свою власну національну модель культурної політики, Україна може використати можливість та врахувати як позитивний досвід, так і помилки культурно-політичних перетворень європейських держав. На сучасному етапі розвитку Україна певною мірою відходить від моделі «держави-інженера», більше схиляючись до британської моделі культурної політики. Разом із тим у нашій державі ще бракує авторитетних і загально визнаних незалежних організацій у сфері культури, які можуть взяти на себе роль медіатора між державою та культурними інституціями, особливо коли йдеться про розподіл фінансування.

Сучасне розуміння державної культурної політики України повинно виходити за межі її бачення виключно як правового інструмента збереження та плекання культурних здобутків українців. Державна культурна політика нині розглядається як один із потужних правових рушіїв політичного, соціального та економічного розвитку громадянського суспільства, чинник єднання нації, інструмент міжнаціонального діалогу, що свідчить про її послідовну демократизацію, децентралізацію, проникнення в усі сфери національного життя на засадах законності, колегіальності, поєднання місцевих і державних інтересів, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах, визначених законодавством України.

Сучасний стан законодавчого забезпечення сфери культури

Найвагомішим законодавчим актом у сфері культури, який визначав курс культурної політики нашої держави у цій сфері протягом майже 20-ти років, були «Основи законодавства України про культуру» від 14 лютого 1992 р. № 2117-ХІІ. Відповідно статті 2 зазначеного акта основними принципами культурної політики в Україні стали: визнання культури як одного із головних чинників самобутності української нації та національних меншин, які проживають на території України; утвердження гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті, орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності, визнання їх пріоритетності над політичними та класовими інтересами; збереження й примноження культурних надбань; розвиток культурних зв'язків із українцями, які проживають за кордоном, як основи збереження цілісності української культури; гарантування свободи творчої діяльності, невтручання у творчий процес з боку держави, політичних партій та інших громадських об'єднань; рівність прав і можливостей громадян незалежно від соціального стану та національної приналежності у створенні, використанні та поширенні культурних цінностей; доступність культурних цінностей, усіх видів культурних послуг та культурної діяльності для кожного громадянина; забезпечення умов для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня та естетичного виховання громадян; заохочення благодійної діяльності у сфері культури підприємств, організацій, громадських об'єднань, релігійних організацій, окремих громадян; всебічне міжнародне культурне співробітництво; визнання пріоритету міжнародно-правових

актів у сфері культури; поєднання державних і громадських засад у забезпеченні розвитку культури. Відповідно до статті 3 законодавчого акта визначався перелік пріоритетних напрямів у цій сфері: розвиток культури української нації та культур національних меншин; збереження, відтворення й охорона культурно-історичного середовища; естетичне виховання дітей та юнацтва; проведення фундаментальних досліджень в галузі теорії та історії культури України; розширення культурної інфраструктури села; матеріальне та фінансове забезпечення закладів, підприємств, організацій і установ культури.

Із прийняттям у 1996 році Конституції України найвагоміші питання розвитку національної культури, збереження культурної спадщини, права людини у сфері культури задекларовані у її положеннях. Так, відповідно до статті 10 встановлено, що державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Відповідно до статті 11 Основного Закону держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Стаття 12, своєю чергою, проголошує, що Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави. Положеннями статті 54 Конституції громадянам України гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвиткові науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством. Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами.

Чинне законодавство України в галузі культури налічує понад 20 базових законів, що забезпечують регулювання основних напрямів національної культурної політики України. Це, зокрема, закони України: «Про культуру», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про бібліотеки та бібліотечну справу», «Про музеї та музейну справу», «Про видавничу справу», «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про театри і театральну справу», «Про гастрольні заходи в Україні», «Про кінематографію», «Про Національний архівний

фонд та архівні установи», «Про народні художні промисли», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про вивезення, ввезення та переміщення культурних цінностей», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті», «Про авторське право і суміжні права», «Про медіа» та ін. Окрім того, нормативно-правова база з питань національної культурної політики включає постанови Кабінету Міністрів України, Укази Президента та нормативні акти профільного міністерства.

Україною ратифіковано низку міжнародно-правових актів у сфері культури, зокрема: Конвенція ООН про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 року, Конвенція ООН про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 року, Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 року, Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства 2005 року, Європейська культурна конвенція 1954 року, Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року, Бернська Конвенція про охорону літературних і художніх творів 1979 року та ін.

Проблеми законодавчого забезпечення національної культурної політики України

1. Необхідною є переорієнтація засадничих законодавчих принципів національної культурної політики України з метою піднесення ролі культури до розуміння її як ціннісного фундаменту модернізації українського суспільства, основи розвитку громадянського суспільства та національної ідентичності, стимулу реалізації соціально-економічних, політичних, правових реформ. Така переорієнтація передбачає вироблення стратегічного бачення пріоритету ролі культури у питаннях трансформації економіки, управлінських відносин і правової сфери. Актуальність визначення пріоритету національної культурної політики в стратегії модернізації суспільства полягає в необхідності законодавчого забезпечення розвитку креативного потенціалу нації, створенні умов для формування творчого середовища та нових форм суспільної організації.

2. Існує потреба у визначенні законодавчих орієнтирів національної культурної політики як універсального механізму інтеграції широкого кола ментальних феноменів: етичних норм, світоглядних установок, політичних цілей, релігійної апологетики, що стало б засадами для національно-державної ідентичності української нації в сучасному глобалізованому світі.

3. Доцільно пришвидшити законодавче забезпечення процесу залучення України до європейського гуманітарного простору, яке б одночасно враховувало особливості культурної політики Європейського Союзу й українські інтереси, що полягає у створенні умов для розкриття творчого потенціалу кожної особистості, формуванні єдиного національного культурного простору як основи консолідації

суспільства, ефективному використанні в інтересах суспільства творчого потенціалу українських митців, збереженні та відновленні національної історико-культурної спадщини.

4. Назріла потреба у розробленні нової законодавчої моделі розвитку культури на інноваційній основі, яка включатиме підготовку концепцій державних цільових програм інноваційного розвитку української культури на певні періоди.

5. Потребує оптимізації бюджетна підтримка культурної галузі з боку органів місцевого самоврядування через збільшення нормативів частки бюджетів місцевих громад, що спрямовуватимуться на підтримку культурної діяльності й утримання об'єктів культурної спадщини.

6. На законодавчому рівні необхідно вирішити низку проблем, пов'язаних із розвитком державно-приватного партнерства як механізму культурної політики, що включатиме створення нормативно-правової бази державно-приватного партнерства, зокрема меценатської діяльності, з метою залучення додаткових фінансових ресурсів для реалізації культурних проектів.

7. Потребують удосконалення правові механізми документування доказів та інформації щодо шкоди, заподіяної війною в культурній сфері, та встановлення законодавчого механізму щодо компенсації збитків, завданих російською агресією.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Мета, цілі та завдання Концепції

Сучасна культура розглядається як інструмент побудови інформаційного суспільства, елемент розвитку громадянського суспільства, сегмент регіонального розвитку та політичних інновацій. Культура є оптимальною платформою цивілізаційних діалогів, що здатна об'єднати людей різних рас, віросповідань, традицій. Міжкультурний діалог доповнює застарілу концепцію мультикультуралізму та є одним із важливих інструментів народної дипломатії. Культура, як один із базових чинників формування іміджу держави на міжнародній арені, служить інструментом просування її зовнішньополітичних інтересів і водночас виступає чинником національної консолідації. Історично доведено, що політичні та економічні успіхи держави мають бути підкріплені її успішною культурною репрезентацією у світі, інакше вона не набуде репутації цивілізованої країни. І навпаки, прогресивна, розвинена, співзвучна відповідним сучасним тенденціям культура часто підтримувала позитивний образ нації, навіть позбавленої своєї державності, допомагала їй зберегти історичну суб'єктність.

Не менш важливою складовою при визначенні мети Концепції є врахування реалій війни, яку розв'язала Російська Федерація проти України, та визначення збитків, завданих культурній сфері України внаслідок військових дій.

За даними ЮНЕСКО, досі під час війни жоден з об'єктів Світової спадщини, що знаходяться на території України, не постраждав. Водночас під час ракетних обстрілів Києва влучання були неподалік від Собору святої Софії і прилеглих монастирських споруд, що становить безпосередню загрозу об'єкту Світової спадщини ЮНЕСКО. Неодноразово обстрілу піддавалася й Одеса, історичний центр якої також внесено до Світової спадщини ЮНЕСКО.

Нині ЮНЕСКО створює базу руйнувань культурної спадщини в Україні, відповідно до якої станом на початок березня 2023 року зафіксовано збитки, завдані 246 культурним об'єктам в Україні. Серед них – 9 релігійних об'єктів, 15 музеїв, 86 будівель, що становлять історичний та художній інтерес, а також 18 пам'ятників та 10 бібліотек. Найбільш постраждали об'єкти знаходяться на сході України та на околицях Києва. Для прикладу, у Донецькій області налічується 66 пошкоджених культурних об'єктів, у Харківській – 53, у Київській – 37, у Луганській – 30.

Міністерство культури та інформаційної політики України також веде відповідний підрахунок збитків, завданих українській культурній інфраструктурі окупантами за час повномасштабної війни. У цілому станом на 25 січня 2023 року внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну було пошкоджено 1271 об'єкт культурної інфраструктури, із яких 22 – пам'ятки національного значення. Кількість пошкоджених об'єктів, що надавали культурні послуги, станом на кінець липня 2022 року склала 846 споруд, із них повністю зруйновані – 249 одиниць. Серед них клубні заклади, бібліотеки, музеї, театри,

філармонії, школи, заклади мистецької освіти, а також об'єкти культурної спадщини на території 152 громад. Найбільших втрат зазнали Донецька – 72 %, Миколаївська – 37 %, Харківська – 27 % та Київська – 26 % області.

Наразі достеменно невідомо, скільки культурних цінностей російські війська вивезли за час збройної агресії з тимчасово окупованих українських територій. Орієнтовно збитки у сфері культури України внаслідок російської агресії після 24 лютого 2022 року становлять сотні мільйонів євро. Наведені дані, зважаючи на триваючу агресивну війну та окупацію частини суверенної території України, є лише частковими та попередніми.

З огляду на викладене, орієнтуючись на євроінтеграційний курс України та враховуючи реалії російсько-української війни, варто брати до уваги такі аспекти для визначення мети цієї Концепції.

1. Інтеграція законодавства України у правове поле Європейського Союзу є двостороннім процесом. Культурна політика, правові акти керівних органів Європейського Союзу, національне законодавство у сфері культури окремих держав – членів Європейського Союзу є для України джерелом цінного досвіду, який варто використовувати при аналізі перспектив і наслідків тих чи інших законодавчих ініціатив у гуманітарній сфері. З іншого боку, і Україна є цікавою для Європи з огляду на багатство власної культури – традиційної та сучасної. Говорити про інтеграцію України до європейського гуманітарного простору, що є складовою євроінтеграційних процесів, неможливо без врахування важливості культурного співробітництва й культурних обмінів.

2. Культура у країнах Європи є сферою відповідальності, за винятком національних урядів, ще й численних та авторитетних міжнародних інституцій – ЮНЕСКО, Ради Європи, а також структур Європейського Союзу, що спільно з громадськими організаціями розробляють і впроваджують механізми культурної політики. І така відповідальність є зовсім не формальною, а має практичні позитивні наслідки для національних культур.

3. Необхідна консолідована позиція при виробленні законодавчих ініціатив парламенту України, Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства закордонних справ України, інших центральних органів виконавчої влади, державних установ у сфері інформаційної політики та культури (Український культурний фонд, Український інститут національної пам'яті, Український інститут книги), вітчизняних громадських організацій (професійні спілки, творчі спілки, товариства, фонди, асоціації тощо), міжнародних громадських організацій (наприклад, Гете-інститут, Британська Рада, Французький інститут, Польський інститут) та інших суб'єктів, які беруть участь у реалізації державної політики у сфері культури.

4. Необхідна консолідована Україна (Міністерства культури та інформаційної політики України) та європейських партнерів щодо вироблення юридичних механізмів як основи для укладання двосторонніх чи багатосторонніх

міжнародних договорів із метою відшкодування збитків, завданих культурній сфері України внаслідок російської агресії, та виплати репарацій.

Загальними цілями та пріоритетними завданнями Концепції законодавчого забезпечення національної культурної політики України є:

1) законодавче забезпечення формування державної культурної політики України на рівні загального розуміння її завдань і стратегій відповідно до сучасних викликів та можливостей політичної й соціально-економічної ситуації у державі, орієнтованої на довгострокове бачення культурної політики та культурних практик в Україні. У контексті загальної мети залучення України до європейського гуманітарного простору слід враховувати особливості культурної політики Європейського Союзу та українські інтереси, які полягають у створенні умов для розкриття творчого потенціалу кожної особистості, формуванні єдиного національного культурного простору як основи консолідації суспільства, ефективному використанні в інтересах суспільства творчого потенціалу українських митців, збереженні та відновленні національної історико-культурної спадщини;

2) вироблення належних правових механізмів для створення національного реєстру шкоди у культурній сфері, заподіяної війною, із метою компенсації Україні завданих збитків. Документ має містити обґрунтування підстав забезпечення засобів правового захисту та репарацій у культурній сфері у зв'язку з агресією проти України. Реєстр (ідентифікація) об'єктів рухомої та нерухомої культурної спадщини, що знищена чи пошкоджена, має бути розміщений на сайті Міністерства культури та інформаційної політики України у формі відкритих даних;

3) оновлення правових засад культурного розвитку України та її окремих регіонів у повоєнний період є одним з пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

4) розробка та затвердження довгострокової державної програми культурного розвитку України, а також сприяння розробці середньострокових державних регіональних програм культурного розвитку;

5) законодавче забезпечення зміни методів управління в галузі культури, зокрема переорієнтація органів державної влади та органів місцевого самоврядування із виконання певних функцій на досягнення поставлених цілей; розширення співпраці між Міністерством культури та інформаційної політики України й іншими центральними органами державної влади та органами місцевого самоврядування щодо розробки проектів нормативно-правових актів, координації дій у впровадженні оновленої культурної політики; делегування місцевому самоврядуванню певних повноважень з культурної політики із запровадженням індикаторів ефективності урядування; демократизація управління в культурній сфері шляхом розширення саморегуляції та самоорганізації культури; прийняття рішень на основі фахового аналізу даних, зокрема створення системи постійного

моніторингу культурних процесів й оцінки впливу у межах стратегічного планування;

б) визначення напрямів удосконалення нормативно-правової бази у сфері культури з питань:

- приведення законодавства України у відповідність до вимог ЄС і міжнародних угод, до яких приєдналася Україна;

- спрощення господарської діяльності, а також підвищення якості та інтенсивності культурного споживання;

- усунення обмежень на використання бюджетних коштів, у тому числі зняття заборони на одночасне фінансування проекту з державного та місцевого бюджетів, поєднання державних коштів з іншими джерелами фінансування;

- збільшення норми фінансування культури з державного та місцевих бюджетів, у тому числі із застосуванням світової практики спрямування на культуру частини коштів від лотерей і (або) акцизів;

- запровадження довготермінових преференцій для культурно-мистецького сектору шляхом надання податкових пільг і звільнення від сплати митних платежів;

- створення системи економічних стимулів для залучення позабюджетних, меценатських та інших благодійних коштів до фінансування культурно-мистецької діяльності, у тому числі для спеціалізованих фондів;

- впровадження механізму державно-приватного партнерства для реалізації інвестиційних проектів у сфері культури, який включатиме визначення переліку потенційних інвестиційних проектів, налагодження механізмів взаємодії державних та приватних партнерів у сфері культури, у тому числі із залученням зарубіжних інвесторів, що дасть змогу залучити фінансові ресурси для інвестиційних проектів у сфері культури, відновлення пошкоджених об'єктів культурної спадщини, реконструкції та модернізації кінотеатрів, театрів, бібліотек, клубів тощо, створення нових культурних просторів;

- визначення правових механізмів й умов для приватизації державних і комунальних культурно-мистецьких підприємств, закладів та організацій (зі збереженням профілю діяльності), надання в постійне користування/оренду комунальних приміщень або інших публічних майданчиків для культурних ініціатив;

- удосконалення законодавчих приписів із забезпечення належного захисту інтелектуальної власності, зокрема: вдосконалення системи збору, розподілу та виплати винагороди авторам і суб'єктам суміжних прав (підвищення її дієвості, справедливості та прозорості) шляхом належного унормування інституту колективного управління майновими правами; налагодження системи бухгалтерського обліку й оцінки нематеріальних активів (балансової та позабалансової звітності);

- удосконалення законодавства щодо забезпечення належного рівня охорони об'єктів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини з імплементацією в національне законодавство європейських та міжнародних норм;

7) розробка та впровадження ефективних правових механізмів для промоції української культури за кордоном, зокрема через механізми підтримки найспроможніших для цього суб'єктів культурного процесу.

РОЗДІЛ 1

КНИГОВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ, СТВОРЕННЯ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ, ЇЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ

Оцінка стану законодавчого забезпечення книговидання та книгорозповсюдження в Україні.

Книговидання, створення видавничої продукції, її розповсюдження і використання є одним із засадничих напрямів розвитку державної культурної та інформаційної політики України. Така діяльність має конституційно-правову природу, оскільки опосередковано задекларована у нормах Конституції України, які гарантують право на інформацію (частини перша та друга статті 34) та свободу творчості (частина перша статті 54).

Формування законодавчого поля у цій сфері розпочато з проголошенням незалежності України. Усвідомлюючи цінність, масштаби і роль інформаційної, у тому числі книговидавничої, сфери в суспільно-політичних процесах розбудови державності, законодавці нормативно закріпили нові напрями її розвитку, які було спрямовано на підтримку та координацію програм щодо залучення інвестицій, впровадження нових технологій, розвиток видавничої інфраструктури на загальнодержавному та регіональному рівнях. 5 липня 1991 року Президія Верховної Ради УРСР ухвалила Постанову «Про інформацію Комісій Верховної Ради Української РСР з питань народної освіти і науки, з питань культури та духовного відродження, з питань гласності та засобів масової інформації щодо державного захисту книговидання та преси в Українській РСР в умовах переходу до ринкової економіки»², відповідно до якої Кабінету Міністрів України доручено передбачити з 1 січня 1992 року пільгове оподаткування видавництв і торговельних організацій, які видають і реалізують літературу, що випускається українською мовою (не менш як 70 % загального виробництва). Це був позитивний крок влади щодо підтримки національного книговидання, але він уже не міг істотно вплинути на стан галузі, стримати негативні явища, пов'язані із загальною економічною кризою. Окрім того, у 1994 році пільги було відмінено, що значно поглибило кризові явища. Лише у 1998 році українське книговидання досягло рівня 1990 року за кількістю назв, проте за тиражами становило тільки 25,9 %. Книги українською мовою становили 78 % за назвами і 32,3 % за тиражами³.

Серед основних причин занепаду книговидання та книгорозповсюдження в Україні кінця ХХ століття, окрім загальноекономічних, матеріально-технічних та фінансових, варто назвати і відсутність системної національної культурної

---

² Про інформацію Комісій Верховної Ради Української РСР з питань народної освіти і науки, з питань культури та духовного відродження, з питань гласності та засобів масової інформації щодо державного захисту книговидання та преси в Українській РСР в умовах переходу до ринкової економіки : Постанова Президії Верховної Ради Української РСР №1316-ХІІ від 05.07.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1316-12#Text>

³ Історія видавничої справи. Державний комітет телебачення та радіомовлення. 28.10.2003. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=34096&cat_id=34095

політики, недосконалість законодавчого забезпечення державної підтримки видавничої справи.

Така негативна тенденція мала місце тривалий час. У 2017 році, за даними Державної служби статистики України, було видано 22047 книг і брошур загальним тиражом 45127,2 тис. примірників. Тобто, це приблизно одна книга на одного мешканця нашої держави. У державах ЄС, для прикладу, на одного мешканця припадає 5 – 8 примірників книг. Найбільше книг видає Китай, який сьогодні зайняв перше місце у світі за асортиментом, загальним накладом книг та щоденних газет, друге місце за загальною кількістю електронних видань, третє – за валовою продукцією друкарської індустрії. На сьогодні українські бібліотеки недостатньо забезпечені україномовною літературою. Найперше книг потребують публічні та шкільні бібліотеки. Література до них надходить через програми «Шкільна бібліотека», «Класики української та зарубіжної літератури» тощо. Крім того, 2020 року відбулося скорочення книжкових накладів на 32 %, зачинилося 48 книгарень із 222 активних, а на душу населення було видано 0,28 книжки. У США, наприклад, діє 8946 публічних бібліотек, які щороку закупають літератури на 1,8–2 млрд доларів, а це 15 % виданих у США книг. Ще майже на 2,7 млрд доларів закупають книг університетські бібліотеки США. Бібліотеки Великої Британії витрачають на комплектування також значні суми. Зокрема, бібліотеки вишів – 35 млн фунтів стерлінгів, інших навчальних закладів – 156 млн фунтів, публічні бібліотеки – 115 млн фунтів⁴.

Сучасна державна політика у видавничій справі в Україні здійснюється відповідно до Конституції України, Господарського та Цивільного кодексів України; законів України «Про видавничу справу», «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про бібліотеки та бібліотечну справу», «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про рекламу», «Про державну таємницю», «Про захист суспільної моралі», «Про обов'язковий примірник документів», «Про авторське право і суміжні права», «Про оренду державного та комунального майна».

5 червня 1997 року прийнято базовий Закон України «Про видавничу справу» (далі – Закон), у преамбулі якого зазначено, що «відповідно до Конституції України цей закон покликаний сприяти національно-культурному розвитку українського народу – громадян України всіх національностей, утвердженню їхньої духовності та моралі, доступу членів суспільства до загальнолюдських цінностей, захисту прав та інтересів авторів, видавців, виготовлювачів, розповсюджувачів і споживачів видавничої продукції»⁵. Закон визначив загальні засади видавничої справи

---

⁴ Стан та проблеми українського книговидання. URL: <https://matrix-info.com/stan-ta-problemy-ukrayinskogo-knygovydannya/>

⁵ Про видавничу справу: Закон України № 318/97-ВР від 05.06.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80#Text>

(видавнича діяльність – сукупність організаційних, творчих, виробничих заходів, спрямованих на підготовку і випуск у світ видавничої продукції; виготовлення видавничої продукції – виробничо-технологічний процес відтворення визначеним тиражом видавничого оригіналу поліграфічними чи іншими технічними засобами; розповсюдження видавничої продукції, тобто доведення її до споживача як через торговельну мережу, так й іншими способами); врегулював порядок організації та провадження видавничої діяльності, розповсюдження видавничої продукції; визначив об'єкт видавничої справи (видавнича продукція), суб'єкти видавничої діяльності (видавець, виробник видавничої продукції та її розповсюдjuвач), умови взаємовідносин і функціонування суб'єктів видавничої справи. Суб'єкти видавничої справи, згідно із законом, підлягають внесенню до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюдjuвачів видавничої продукції. Є винятки: без внесення до Державного реєстру діяльність у видавничій справі здійснюється органами законодавчої, виконавчої і судової влади. Це – випуск офіційних видань законодавчого, нормативно-правового характеру, бюлетенів судової практики. Окрім того, підприємства, організації, навчальні заклади, наукові установи, творчі спілки здійснюють випуск і безоплатне розповсюдження: інформаційних, бібліографічних, реферативних, рекламних видань; видань, що містять нормативні акти з виробничо-практичних питань, методичних матеріалів, документації для потреб статутної діяльності їх видавця; матеріалів на правах рукопису, розмножених за допомогою технічних засобів (стаття 12 Закону). Розповсюдження видавничої продукції здійснюється також після внесення розповсюдjuвача до Державного реєстру. Воно може здійснюватися шляхом реалізації (продажу) видавничої продукції в роздрібній та оптовій торгівлі, безплатного поширення чи обміну на договірних засадах із науковою, культурно-просвітницькою, благодійною, рекламною метою тощо. Вивезення за межі держави та ввезення видавничої продукції здійснюється відповідно до законодавства України.

Задля належної реалізації положень закону прийняті укази Президента України «Про деякі питання державної підтримки книговидавничої справи» № 816/98 від 23.07.1998 року⁶, «Про додаткові заходи щодо державної підтримки національного книговидавництва та книгорозповсюдження» № 1217/2000 від 09.11.2000 року⁷, «Про деякі заходи щодо державної підтримки книговидавничої справи і популяризації читання в Україні» № 336/2013 від 19.06.2013 року⁸; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав»

---

⁶ Про деякі питання державної підтримки книговидавничої справи : Указ Президента України № 816/98 від 23.07.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816/98#Text>

⁷ Про додаткові заходи щодо державної підтримки національного книговидавництва та книгорозповсюдження : Указ Президента України № 1217/2000 від 09.11.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1217/2000#Text>

⁸ Про деякі заходи щодо державної підтримки книговидавничої справи і популяризації читання в Україні : Указ Президента України № 336/2013 від 19.06.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336/2013#Text>

від 18.01.2003 року № 72⁹, «Про затвердження порядку ведення Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції» від 10.03.2017 року № 135¹⁰, «Про впровадження штрихового кодування товарів» від 29.05.1996 року № 574¹¹ тощо. Зазначені заходи, безумовно, могли дати позитивний результат, але впродовж років залишалися переважно нормативними деклараціями.

Важливою складовою розвитку книговидання є державна підтримка галузі, перш за все, у питанні створення особливого режиму оподаткування. Для прикладу, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування» від 17.05.2001 р. № 2410-III¹², шляхом внесення змін до низки законів України («Про Єдиний митний тариф», «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності», «Про оподаткування прибутку підприємств») встановлювалися пільги видавничим організаціям. Зазначені пільги мали тимчасовий характер, надавалися тільки до 01.01.2003 р., однак видавнича галузь України миттєво відреагувала на такі зміни. Вже у 2002 році кількість видавництв, видавничих організацій державної форми власності збільшилася до 48. Кількість видавництв і видавничих організацій усіх форм власності зростає більш ніж у 3 рази (до 1200 підприємств)¹³.

Кардинально мав поліпшити ситуацію у книговидавничій сфері, у першу чергу через запровадження особливого режиму оподаткування, Закон України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» від 6 березня 2003 року¹⁴. Згідно з його приписами тимчасово у період з 1 січня 2004 року до 1 січня 2008 року звільнялися від оподаткування операції з ввезення на митну територію України поліграфічних матеріалів, обладнання, комп'ютерної та іншої організаційної техніки, запасних частин, витратних матеріалів до них, які не вироблялися в Україні і ввозилися на митну територію України для використання у видавничій діяльності та діяльності з виготовлення книжкової продукції. Звільнялися від оподаткування операції з виконання робіт та надання послуг у видавничій діяльності, діяльності з виготовлення та розповсюдження видавництвами, видавничими організаціями, підприємствами поліграфії книжкової продукції, виробленої в Україні, а також операції з продажу книжкової продукції та паперу й картону до неї. Звільнявся від

---

⁹Про затвердження мінімальних ставок винагороди (рояліті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: Постанова Кабінету Міністрів України № 72 від 18.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF#Text>

¹⁰ Про затвердження порядку ведення Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції: Постанова Кабінету Міністрів України № 135 від 10.03.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/135-2017-%D0%BF#Text>

¹¹ Про впровадження штрихового кодування товарів»: Постанова Кабінету Міністрів України № 574 від 29.05.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-96-%D0%BF#Text>

¹² Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін і доповнень до деяких законів України з питань оподаткування в частині, що стосується видавничої справи» Постановою Верховної Ради України від 14.09.2000 р. № 1938-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1938-III#Text>

¹³ Шпак В. Нормативно-правове забезпечення процесів розвитку та підтримки видавничої справи. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/shpak_normativno.pdf

¹⁴ Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні: Закон України № 601-IV від 06.03.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-15#Text>

оподаткування прибуток видавництв, видавничих організацій та підприємств поліграфії, отриманий від видавничої діяльності, діяльності з виготовлення й розповсюдження книжкової продукції, виробленої в Україні.

До речі, прийняття Закону гальмувалося на рівні вищого політичного керівництва тогочасної Української держави. Зокрема, Президент наклав вето на закон. Лише після невідкладного підписання ним і другого варіанту закону Верховна Рада України пододала президентське вето. Однак, уряд не виконував до липня 2004 року рішення про введення в дію цього Закону. Зокрема, Законом «Про Державний бюджет України на 2004 рік» реалізація передбачуваних для національного книговидавництва пільг вкотре була зупинена¹⁵.

Упродовж наступних років з метою правового реформування книговидавничої галузі в Україні прийнято низку нормативно-правових актів. Це, зокрема, укази Президента України «Про деякі заходи з розвитку книговидавничої справи в Україні» № 243/2006 від 21.03.2006 р.¹⁶, «Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури та духовності в Україні» № 6 від 12.01.2009 р. (втрата чинності на підставі Указу «Про додаткові заходи щодо державної підтримки культури і мистецтва в Україні» № 717/2013 від 30.12.2013 р.)¹⁷; постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. № 1846 «Про внесення змін до Методики розрахунку і порядку використання плати за оренду державного майна», згідно з якою встановлювалися низькі орендні ставки для суб'єктів книговидавничої справи (втрата чинності на підставі постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання розрахунку орендної плати за державне майно» від 28.04.2021 р. № 630)¹⁸; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції державної цільової програми популяризації вітчизняної книговидавничої продукції на 2009 – 2012 роки» від 28.05.2008 р. № 772-р (втрата чинності на підставі розпорядження «Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014 – 2018 роки» від 10.04.2013 р. № 257-р)¹⁹.

---

¹⁵ Тимошик М. С. Видавничі справи. *Енциклопедія Сучасної України* [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. Т. 4. URL: <https://esu.com.ua/article-33943>

¹⁶ Про деякі заходи з розвитку книговидавничої справи в Україні : Указ Президента України № 243/2006 від 21.03.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243/2006#Text>

¹⁷ Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури та духовності в Україні : Указ Президента України № 6 від 12.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6/2009#Text> ; Про додаткові заходи щодо державної підтримки культури і мистецтва в Україні : Указ Президента України № 717/2013 від 30.12.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/717/2013#Text>

¹⁸ Про внесення змін до Методики розрахунку і порядку використання плати за оренду державного майна : Постанова Кабінету Міністрів України № 1846 від 27.12.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1846-2006-%D0%BF#Text>; Деякі питання розрахунку орендної плати за державне майно : Постанова Кабінету Міністрів України № 630 від 28.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2021-%D0%BF#Text>

¹⁹ Про затвердження Концепції державної цільової програми популяризації вітчизняної книговидавничої продукції на 2009–2012 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 772-р від 28 травня 2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2013-%D1%80#Text>; Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014–2018 роки :

Таким чином, для розвитку української видавничої справи було прийнято достатньо регулятивних документів у кількісному вимірі, але їх якісний вимір потребував подальшого удосконалення. Очевидними стали проблеми книговидавання та книгорозповсюдження в Україні, які потребували оновлення законодавчого регулювання:

1) необхідність деколонізації та дерусифікації книговидавничої галузі в Україні (більшість експертів констатувала засилля російськомовної книги в Україні, називаючи його штучним і неприйнятним²⁰);

2) виготовлення та реалізація контрафактної книжкової продукції й поширення піратського літературного контенту в національному сегменті мережі Інтернет;

3) неналежний захист авторських прав;

4) необхідність створення особливих умов оподаткування книговидавничої галузі, у тому числі шляхом звільнення від оподаткування прибутку суб'єктів видавничої справи;

5) доцільність посилення державної підтримки популяризації україномовних видань.

Для прикладу, до Закону України «Про видавничу справу», з моменту набуття чинності, внесена 21 зміна, найвагоміші з яких стали результатом усвідомлення важливості державної підтримки розвитку національного культурного продукту та популяризації україномовних видань. З огляду на те, що у першій редакції частини другої статті 5 Закону було задекларовано, що «державна політика у видавничій справі спрямовується на підтримку розвитку національного книговидавання, наповнення україномовними виданнями ринку, фондів бібліотек, забезпечення потреб навчальних і наукових закладів, Збройних Сил України та інших військових формувань, правоохоронних органів, підприємств, установ і організацій необхідними виданнями державною мовою»²¹, такі зміни набули дієвих правових механізмів лише у 2019 – 2022 роках. Не останню роль у цьому процесі відіграли реалії повномасштабної російсько-української війни, яка є насамперед війною за ідентичність, а також усвідомлення законодавцями необхідності оновлення засадничих підходів у формуванні національної культурної політики у сфері книговидавання та книгорозповсюдження. Перш за все, такі зміни повинні стосуватися усвідомлення культури як фундаменту розбудови національної держави, одного із вирішальних аспектів національної безпеки, а не другорядної неприбуткової сфери суспільних відносин, що залежна від державного фінансування.

Розпорядження Кабінету Міністрів України № 257-р від 10.04.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2013-%D1%80#Text>

²⁰ Чи справді російські книжки – найбільша загроза на українському ринку. URL: <https://suspilne.media/98359-ci-spravdi-rosijski-knizki-najbilsa-zagroza-na-ukrainskomu-rinku/>

²¹ Про видавничу справу: Закон України №318/97-ВР від 05.06.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80/ed19970605#Text>

Законодавче посилення формування цілісного українського мовно-культурного простору, який відобразився й на книговидаванні та книгорозповсюдженні, розпочато з ухваленням Закону України «Про функціонування української мови як державної», який набув чинності 16 липня 2019 року, окрім деяких положень, набуття чинності якими відтерміновано. 16 липня 2021 року набули чинності приписи закону, що регламентують використання державної мови у сфері книговидавання та книгорозповсюдження. Так, відповідно до статті 26 зазначеного Закону не менше 50 % всіх виданих протягом року видавцем назв книжок має бути українською мовою, також не менше 50 % назв книжок, що продають у книгарнях чи інших місцях розповсюдження, мають бути видані державною мовою. Зазначена норма не поширюється на: видавничу продукцію кримськотатарською мовою, іншими мовами корінних народів чи національних меншин України, виданих за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів; книгарні та інші заклади, що здійснюють розповсюдження книжкових видань винятково офіційними мовами Європейського Союзу, державною мовою та/або словників і розмовників з іноземних мов, підручників із вивчення іноземних мов; спеціалізовані книгарні, створені для реалізації прав корінних народів, національних меншин України. За порушення цього положення встановлено адміністративну відповідальність, норми якої набрали чинності 16 липня 2022 року.

Певні преференції книговидавцям у вирішенні майнових питань надано в 2021 році на підставі Закону України «Про основні засади молодіжної політики». Відповідно до Розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» зазначеного Закону внесено зміни до частин другої та третьої статті 15 Закону України «Про оренду державного та комунального майна», якими встановлено, що державні видавництва і підприємства книгорозповсюдження, вітчизняні видавництва та підприємства книгорозповсюдження, що забезпечують підготовку, випуск та (чи) розповсюдження не менш як 50 відсотків книжкової продукції державною мовою (за винятком видань рекламного та еротичного характеру), мають право на отримання в оренду державного та комунального майна, що не міститься в Переліку першого типу, без проведення аукціону²².

19 червня 2022 року Верховна Рада України внесла зміни до низки законів задля запровадження механізму забезпечення зростання мережі книгарень, накладів й асортименту книг українською та європейськими мовами, стимулювання читання книг українською мовою на всій території держави²³. Зокрема, для видавництв і книгорозповсюджувачів, які відповідають вимогам Закону України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», відповідно до Закону України «Про

---

²² Про основні засади молодіжної політики: Закон України № 1414-IX від 27.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#n408>

²³ Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку українського книговидавання і книгорозповсюдження: Закон України № 2313-IX від 19.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2313-20#n6>

видавничу справу», з 1 квітня 2023 року запроваджується система субсидіювання від держави та передбачається: надання державної підтримки суб'єктам видавничої справи; створення сприятливих умов для розвитку національного книговидання, у тому числі шляхом відшкодування фактичних витрат розповсюджувачів видавничої продукції (книжкової продукції) на оренду нерухомого майна, що використовується суб'єктом видавничої справи як спеціалізований магазин для торгівлі книгами (частина дев'ята статті 5). Приписами зазначеного Закону унормовано визначення електронного каталогу «Книжки на ринку» – автоматизованої інформаційно-аналітичної системи, що містить інформацію про книжкові видання, доступні на ринку України, у тому числі запропоновані видавцями для продажу (пункт 10¹ частини першої статті 1). Окрім того, визначено, що поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек за рахунок коштів державного та/або місцевого бюджетів здійснюється виключно книжковою продукцією, відомості про яку включені до електронного каталогу «Книжки на ринку» (стаття 25). Відповідно до Закону України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» повноваження щодо створення, підтримки, верифікації зазначеного електронного каталогу делеговано Українському інституту книги (абзац дев'ятнадцятий частини другої статті 8). Понятійно-категоріальний апарат вказаного Закону доповнено дефініціями «державна субсидія», «європейський канон української літератури», «спеціалізований магазин для торгівлі книгами». Варто наголосити, що запроваджено отримання сертифікатів на придбання книжок при народженні та в 14-річному віці (абзаци перший, другий частини другої статті 8³), які можуть бути використані виключно для придбання книжкових видань державною мовою у паперовій та/або електронній формі, у тому числі в аудіофайлах, та видань для осіб з вадами зору (частина п'ята статті 8³).

На посилення правових методів протидії поширенню антиукраїнського пропагандистського літературного контенту в національному інформаційному середовищі, спрямовано Указ Президента України № 82/2019 від 19.03.2019 р. «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2019 року «Про застосування, скасування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», відповідно до якого терміном на три роки запроваджені санкції проти низки російських компаній (видавництв та інших суб'єктів книжкового ринку), що систематично поширюють антиукраїнську пропагандистську продукцію²⁴. Необхідно підкреслити, що санкційні списки постійно оновлюються.

Законодавчі обмеження щодо розповсюдження видавничої продукції російського походження на території України є питанням національної безпеки держави. Так, 19 червня 2022 року прийнято Закон України «Про внесення змін до

---

²⁴ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2019 року «Про застосування, скасування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»: Указ Президента України № 82/2019 від 19.03.2019 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/822019-26290>

деяких законів України щодо встановлення обмежень на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що стосується держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України», відповідно до якого запроваджуються правові механізми захисту від російської пропаганди: забороняється імпорт видавничої продукції з Росії та Білорусі, з частини тимчасово окупованої території України, видання і продаж книг авторства громадян Російської Федерації. Цей Закон 20 червня 2022 року передано на підпис Президентові України²⁵.

Законодавча робота ведеться й у напрямі зменшення податкового навантаження на книговидавничу галузь України. 22 травня 2022 року прийнято Закон України «Про внесення зміни до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання україномовних аудіокниг», відповідно до якого п. 197.1 статті 197 Податкового кодексу України доповнено новим приписом про те, що операції з «постачання, підготовки (літературне, наукове і технічне редагування, коригування тощо), виготовлення, розповсюдження аудіокниг, озвучених українською мовою, крім видань еротичного характеру» звільняються від оподаткування податком на додану вартість²⁶.

Зрушення у законодавчому забезпеченні книговидання та книгорозповсюдження відбулися й завдяки Стратегії розвитку читання на 2021–2025 роки, яку 26 березня 2021 року презентував Український інститут книги, а в серпні того самого року підтримала Верховна Рада України. Наслідком впровадження Стратегії розвитку читання на 2021–2025 роки в Україні має стати, зокрема, збільшення середнього накладу ринкової книги з 700 до 3500 примірників та відкриття 150–170 книгарень і центрів продажу книжок на рік. Про це йшлося 7 липня 2021 року під час слухань парламентського Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики «Читання як життєва стратегія»²⁷.

Із метою удосконалення законодавчого забезпечення книговидання та книгорозповсюдження в Україні необхідно:

1) визначити на законодавчому рівні книговидавничу галузь України національним стратегічним пріоритетом шляхом затвердження Державної Стратегії розвитку книговидання та книгорозповсюдження та розробки цільових Програм розвитку книговидавничої справи, заснованих на державній підтримці україномовного видавничого контенту через:

---

²⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення обмежень на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що стосується держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України: Проект Закону України № 7459 від 13.06.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39764>

²⁶ Про внесення зміни до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання україномовних аудіокниг: Закон України № 2273-IX від 22.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2273-IX#Text>

²⁷ Стратегія розвитку читання: що готова зробити Рада. URL: <https://tyzhden.ua/stratetiia-rozvytku-chytannia-shcho-hotova-zrobyty-rada/>

- збільшення частки державного замовлення на українську книгу;
- удосконалення системи ліцензування, субсидіювання, патентування, сертифікації та стандартизації наукової книги;
- збільшення державного дотування, розмірів компенсацій і субсидій для розвитку української книги та видання навчальної, патріотичної, культурологічної літератури;

- проведення рекламної кампанії та популяризації україномовної книжки, зокрема через встановлення соціальних тарифів на рекламу книжок українського виробництва, встановлення нормативів на обов'язкове надання електронними та друкованими медіа часу і площ для реклами українських книг;

2) забезпечити проведення єдиної державної політики у питанні модернізації видавничо-поліграфічного комплексу через удосконалення цінової, тарифної, ліцензійної, дотаційної та інноваційної політики;

3) удосконалити правові механізми покращання взаємодії й координації діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та книговидання;

4) удосконалити правові механізми впровадження загальнонаціональної мережі книгорозповсюдження, орієнтованої на реалізацію української літератури та єдиної національної довідково-інформаційної системи книжкового простору України, забезпечити її бюджетне фінансування;

5) удосконалити правові механізми пільгового кредитування підприємств видавничої галузі; встановити обов'язкові фіксовані відрахування із державного та місцевих бюджетів на закупівлю літератури українською мовою для національних, публічних, наукових і дитячих бібліотек, а також для стабільного відновлення фондів сільських та шкільних бібліотек;

6) внести зміни до Податкового кодексу України в частині, що стосується запровадження пільгового оподаткування та зниження тарифів на перевезення та розповсюдження друкованої продукції україномовних видавців, оподаткування видавничого контенту українською мовою податком на додану вартість за нульовою або за зниженою ставкою;

7) розробити й ухвалити зміни до законів України «Про авторське право та суміжні права», «Про захист прав споживачів», «Про електронну комерцію» з метою посилення відповідальності за виготовлення та реалізацію контрафактної книжкової продукції й поширення піратського літературного контенту в національному сегменті мережі Інтернет;

8) посилити інституційну спроможність Українського інституту книги (далі – УІК) шляхом реорганізації його правового статусу як спеціального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері книговидання та книгорозповсюдження, з широкими повноваженнями щодо вирішення питань, пов'язаних з організацією життєдіяльності видавничого сектора національної економіки, а також представництв цього органу в усіх областях

України. Наразі УІК має статус державної установи, що належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, і здійснює свою діяльність відповідно до статуту, який затверджується органом управління, та згідно із Стратегією розвитку читання, що затверджується Кабінетом Міністрів України (частина перша статті 7 Закону України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», наказ Міністерства культури та інформаційної політики України № 1999 від 31.07.2020 р.). Для прикладу, Державне агентство України з питань кіно (Держкіно) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері кінематографії (пункт 1 Положення про Державне агентство з питань кіно, затвержене постановою Кабінету Міністрів України № 277 від 17.07.2014²⁸);

9) прийняти окремий законодавчий акт або нову редакцію Закону «Про видавничу справу», в якому визначити правові засади розвитку електронного книговидання в Україні; створити систему ліцензування, патентування, сертифікації та стандартизації електронної книги; розробити методологію прогнозування продажу е-книг за допомогою виявлення загальних цілей; виробити форми взаємодії між видавництвами та всіма суб'єктами розповсюдження. Слід внести зміни до законів: «Про обов'язковий примірник документів», «Про авторське право та суміжні права» та ін.;

10) сприяти розширенню міжнародного співробітництва у сфері книговидання та книгорозповсюдження, здійснювати популяризацію української книги в європейському та міжнародному культурному просторі, створити фонд державної підтримки перекладів українських авторів іноземними мовами.

Очікувані результати:

1) впровадження оптимальної моделі національної культурної політики у сфері книговидання та книгорозповсюдження, яка орієнтована на розвиток національного продукту, підвищення патріотичного, інтелектуального, духовного, морально-етичного стану суспільства, розуміння культури як ціннісного фундаменту модернізації української нації, основи розвитку громадянського суспільства та національної ідентичності, стимулу реалізації соціально-економічних, політичних, правових реформ;

2) збільшення кількісних та якісних показників друкованих одиниць видавничої продукції українською мовою, а також сукупного тиражу такої продукції;

3) збільшення кількісних показників видавничої продукції українською мовою на європейському та міжнародному культурному просторі;

---

²⁸ Про затвердження Положення про Державне агентство з питань кіно. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2014 р. № 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/277-2014-%D0%BF#Text>

4) створення розгалуженої мережі об'єктів роздрібної торгівлі (книгарень) вітчизняною видавничою продукцією;

5) модернізація поліграфічних підприємств, які спеціалізуються на випуску видавничої продукції;

б) захист вітчизняного книжкового ринку від контрафактної продукції.

РОЗДІЛ 2 КІНЕМАТОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Загальні положення.

Україна має прагнути до створення успішної кіноіндустрії, орієнтованої на внутрішній ринок та завоювання сегментів у міжнародному кінематографічному просторі. Рік повномасштабної війни кардинально змінив плани розвитку галузі. Більшість кінопроектів та зйомок зупинилася. Перед державою постало складне завдання визначити заходи й обрати методи реалізації культурної політики, яка дозволить уникнути затяжного періоду стагнації українського кінематографу, викликаного війною. Значна роль у такому процесі належить формуванню необхідної законодавчої «платформи».

Кінематограф підтримується державою шляхом створення умов, необхідних для його розвитку. До них належать: наявність законодавства, необхідного для забезпечення розвитку конкурентоспроможної індустрії кінематографії, виробництва фільмів, інших аудіовізуальних творів; достатність організаційно-правових засад діяльності сучасної інфраструктури виробництва, демонстрування і розповсюдження фільмів; законодавчі гарантії сприятливого режиму оподаткування та підтримки виробництва, демонстрування й розповсюдження національних фільмів в Україні та за кордоном; можливість запровадження механізмів залучення позабюджетних коштів, у тому числі іноземних інвестицій та коштів від іноземних суб'єктів кінематографії; створення сприятливих умов для популяризації українських цінностей, мови та культури, підвищення інтересу масового глядача до національних фільмів тощо.

Національне законодавство з питань розвитку культури, зокрема кінематографу, передбачає умови для формування в Україні європейської моделі кіновиробництва, у якій кіно не тільки бізнес та інструмент впливу на суспільну думку, а й культурне надбання, що має державну підтримку. Специфіка законодавчого регулювання сфери кінематографу визначається складністю системи суспільних відносин, які у ній виникають і реалізуються між такими суб'єктами: «креативна» група (безпосередні творці та кінокритики), «комерційна» група (виробничі та дистриб'юторські бізнес-структури), «ідеологічна» група (державні органи та органи місцевого самоврядування, громадські організації та фонди тощо), а також «споживачі» (кіноглядачі).

Визначення проблем, на розв'язання яких спрямований розділ Концепції.

Український кінематограф відчуває нестачу фінансування та організаційного сприяння у своїй діяльності з боку держави. Державна підтримка, що надається суб'єктам кінематографії (незалежно від форми власності), які забезпечують створення (виробництво), розповсюдження, демонстрування, рекламування та популяризацію національних фільмів, фінансові проблеми галузі

не вирішує. Механізм і критерії її надання залишаються складними та бюрократично обтяжливими, а передбачені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» фонди підтримки розвитку кінематографії на регіональному рівні не створені. Для прикладу, у Польщі існує 11 регіональних фондів підтримки кіно, які беруть участь у фінансуванні фільмів, що знімаються у відповідному регіоні та допомагають у вирішенні організаційних питань (отримання дозволів, контакти з органами влади і поліцією, вибір місць зйомок тощо). Схожі функції передбачені законодавством України для кінокомісій, які до повномасштабного вторгнення функціонували лише в окремих регіонах України (Київ, Львів, Одеса, Дніпро тощо). Потребує законодавчого врегулювання механізм взаємодії між кінокомісіями, місцевими органами влади, представниками кіноіндустрії держави, відповідно до принципів прозорості та зручності співпраці.

Низький рівень залучення позабюджетних коштів та іноземних інвестицій у розвиток української кіногалузі. Для залучення коштів у виробництво (створення) фільмів в Україні на законодавчому рівні встановлено механізм повернення частини кваліфікованих витрат (cash rebates), здійснених іноземним суб'єктом. Розмір кеш-рібейтів становить 25 % суми, витраченої на виробництво фільму в Україні, і ще додаткові 5 % за особливі умови. Для прикладу, у Литві розмір кеш-рібейтів складає 40 %. Окрім того, передбачені законодавством можливості для співпраці у сфері кіновиробництва між різними державами та Україною не мають належного правового механізму для забезпечення їх реалізації й розвитку. Серед об'єктивних причин такого становища – повномасштабне вторгнення.

Проблема збереження матеріально-технічної бази кінематографу, у тому числі кінотеатрального прокату. Практично всі споруди кіностудій потребують ремонтних робіт, реконструкції та модернізації систем комунікацій. У законодавстві не передбачені механізми реалізації норм про державну підтримку в частині їх модернізації та розширення кінотеатральної мережі у невеликих містах, селах, селищах. Існує неузгодженість положень законодавства щодо оренди державних майданчиків та умов поширення й демонстрування фільмів, їх прокату, що ускладнює контроль за надходженням коштів до бюджетів.

Успішний розвиток кіновиробництва тісно пов'язаний із функціонуванням кінопрокату як одного з джерел фінансування. Окрім фінансового аспекту, кінотеатральна мережа виконує функції забезпечення доступу населення до кінопоказу. Законодавчого регулювання потребує диференціація (встановлення показників) забезпеченості кінотеатрами у територіальному розрізі. Широкомасштабна російська військова агресія спричинила руйнування будівель кінотеатрів, а неушкоджені об'єкти опинилися на межі банкрутства або закриття через відсутність попиту, обумовленого правовим режимом воєнного стану. Суттєві перешкоди діяльності кінотеатральної мережі створюють технічні причини, пов'язані із руйнуванням агресором енергетичної інфраструктури України.

Зазначені ризики вплинули на кількісні показники кінотеатрів і відповідно становлять загрозу забезпечення доступу населення до кінопоказу.

Низька конкурентоспроможність українського аудіовізуального продукту у порівнянні із зарубіжним. Незважаючи на державну підтримку виробництва фільмів та промо-кампаній, кеш-рібейти, коштів, виділених державою на студентське кіно, тревел-гранти, стипендії для навчання митців кіно за кордоном та фінансування інших видів діяльності, національне кіно не має такого комерційного успіху, як зарубіжне. Авторському українському кіно не вистачає масового глядача, у тому числі через погану промоцію або відсутність такої. На законодавчому рівні не визначені вимоги до отримувачів державної допомоги для вжиття заходів щодо випуску кінопродукції в декількох версіях та форматах для різних ринкових платформ. Первинною ринковою платформою реалізації кінопродукції є екрани кінотеатрів. Однак реалізація кінопродукції на вторинних ринках приносить не менший дохід і популярність.

Проблеми підготовки фахівців для роботи у сфері кінематографії обумовлені низьким рівнем популяризації кінопрофесій, передусім технічних фахівців. Через війну професійна підготовка фахівців ускладнена можливістю набуття практичних навичок. Розроблений у зв'язку з упровадженням досягнень науки, техніки, новітніх технологій, організації виробництва і праці Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників «Виробництво та розповсюдження кіно- і відеофільмів» потребує оновлення та врахування вимог щодо розроблення кваліфікаційних характеристик, передбачених новим законодавством про професійну освіту.

Мета розділу Концепції: визначення напрямів удосконалення законодавства про державну підтримку національного кінематографу; забезпечення організаційно-правових засад для розвитку додаткових механізмів фінансування галузі та припинення практики «інвестування у стагнацію»; сприяння реалізації прав національного кіновиробника незалежно від форм власності; визначення на законодавчому рівні чітких умов для використання економічного, культурно-просвітницького та іншого потенціалу національного кінопродукту; законодавче забезпечення провадження комплексної, послідовної та скоординованої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань та бізнесу щодо реалізації національної культурної політики у галузі кінематографу.

Розділ Концепції базується на таких принципах: законодавчого забезпечення публічності та прозорості реалізації культурної політики у сфері кінематографу; поширення результатів децентралізації на систему управління кіновиробництвом; законодавчого забезпечення державно-приватного партнерства у сфері кінематографу (розвитку менеджменту); гарантування доступності населення до кінопоказу; міжнародного співробітництва у сфері кінематографу; збереження кінематографічної спадщини та заохочення її розвитку; ефективного

використання державної підтримки як ресурсу сталого розвитку; законодавчого забезпечення привабливості для інвестування у галузь кіновиробництва.

Основні завдання розділу Концепції.

Розвиток українського кіно нерозривно пов'язаний із національною культурною політикою та політикою сталого розвитку. До основних завдань розділу Концепції віднесено: удосконалення законодавства щодо інституційних та фінансових інструментів забезпечення функціонування кіноіндустрії; удосконалення законодавства про державну підтримку національного кіновиробника, збереження кіноспадщини й популяризація національних фільмів; гармонізація національного аудіовізуального законодавства з європейським; створення системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері кінематографу; орієнтування на сучасні міжнародні стандарти щодо дотримання авторських прав; визначення законодавчих умов для поєднання патріотичної складової, національних традицій і досягнень із світовим досвідом у сфері кінематографу та підвищення конкурентоспроможності українського кінопродукту.

Напрями удосконалення законодавства задля реалізації основних завдань розділу Концепції.

Удосконалення законодавства щодо інституційних та фінансових інструментів забезпечення функціонування кіноіндустрії. Передбачені законодавством організаційно-правові умови діяльності кінокомісій та регіональних фондів підтримки кінематографу не сприяли їх належному функціонуванню. Зміст норм, якими визначається статус кінокомісій, підлягає уточненню, зокрема приведенню у відповідність до принципу правової визначеності. Відновлення та забезпечення їх діяльності у повоєнний період належить до пріоритетних завдань кіноіндустрії. Законодавчому врегулюванню підлягають правовідносини, що виникають при здійсненні кінокомісіями заходів щодо просування (промоції) локацій України як привабливого місця для створення аудіовізуальної продукції.

Доцільно на законодавчому рівні передбачити можливість місцевих органів у межах своїх бюджетів встановлювати власні програми підтримки кінематографії у регіоні; створювати систему стимулів для державних кіностудій, розташованих у межах території відповідної громади, у тому числі за рахунок надання преференцій суб'єктам кінематографії щодо витрат, здійснених на користь таких кіностудій.

Удосконалення законодавства про державну підтримку національного кіновиробника. Прийнятий у 2017 році Закон України «Про державну підтримку кінематографії України» позитивно вплинув на розвиток кіновиробництва, але практика виявила необхідність у внесенні до нього змін. З огляду на зазначене, варто окреслити такі проблеми: недосконалість норм про механізм державної підтримки кінематографії у частині визначення критеріїв її призначення; надмірна ускладненість процедури надання підтримки у різних формах та відсутність

діджиталізації процедури; невизначеність порядку фінансування рекламних кампаній фільму тощо. Нормативні положення не містять запобіжників щодо нераціонального використання державної підтримки. Неврегульованими є заходи щодо спрощення процесів адміністрування у сфері кінематографії (збір статистичних та адміністративних даних, ведення реєстрів, прийом документів на отримання державної підтримки тощо) та переведення їх в електронний формат. Потребує доповнення перелік форм державної підтримки новим видом – надання державної субсидії на розвиток кінопроекту (девелопмент).

Гармонізація національного аудіовізуального законодавства з європейським. Відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС Україна взяла на себе зобов'язання наблизити власне медійне законодавство до Директиви (ЄС) 2018/1808 про аудіовізуальні медіапослуги. Згідно з положеннями Директиви передбачено: поступове підвищення доступності медіасервісів для осіб з інвалідністю за допомогою пропорційних заходів, у тому числі шляхом забезпечення доступності використання української жестової мови у сфері культури; регулювання платформ спільного доступу до відео; посилення незалежності й автономності регуляторного органу у сфері аудіовізуальних медіа.

Удосконалення законодавства з питань професійної підготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері кінематографу. Передбачені Законом «Про державну підтримку кінематографії в Україні» напрями фінансування фундаментальних та прикладних досліджень, освітньої діяльності у сфері кінематографії потребують уточнення. Доцільно посилити підготовку кадрів у сфері кінематографу, зокрема продюсерів, фахівців з управління інноваційною діяльністю тощо. Оновленню підлягає Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників «Виробництво та розповсюдження кіно- і відеофільмів», зокрема в частині професій працівників, які є специфічними для виробництва і розповсюдження кіно- та відеофільмів, з урахуванням вимог адаптації законодавства України до європейського законодавства.

Гармонізація законодавства у сфері кінематографії з міжнародними нормами. Потребує оновлення й уніфікації термінологія законодавства у цій сфері, приведення до міжнародних та європейських стандартів класифікації фільмів за видами, форматами, категоріями й спрямуванням. Таке удосконалення сприятиме участі України у європейських і світових культурних та кінематографічних проєктах, дозволить активізуватися на рівні міжнародного співробітництва (у двосторонніх і багатосторонніх форматах) та у контексті закріплення на світовому кіноринку іміджу України як держави з висококонкурентною індустрією кінематографії. Врегулюванню підлягає: механізм співробітництва з міжнародними фондами у сфері кінематографії; законодавство про порядок приєднання України до програм та підпрограм фінансової підтримки проєктів із виробництва, поширення та популяризації кіно- й аудіовізуальної продукції; забезпечення виходу фільмів на нові ринки тощо.

Удосконалення податкового законодавства в частині формування системи зборів та податків, які будуть акумулювати кошти для реалізації програм підтримки розвитку національної кіноіндустрії. Підлягають звільненню від оподаткування податком на додану вартість операції із постачання вітчизняними суб'єктами господарювання робіт та послуг іноземним суб'єктам кінематографії при виробництві (створенні) ними фільмів на території України. Слід усунути неузгодженості між нормами законодавства з питань фінансування та оподаткування рекламних компаній національних стрічок, знятих за бюджетні кошти.

Додатковим джерелом фінансування кіновиробництва є дохід від реклами. Інтеграція реклами у кадр фільму чи серіалу є потужним маркетинговим інструментом, який успішно використовується комерційними брендами. Норми національного законодавства щодо рекламного методу просування товарів – продакт-плейсмент (product placement) застарілі й потребують оновлення.

Оновлення змісту норм, спрямованих на створення належних умов для забезпечення й захисту мовних прав і потреб українців у частині поширення та демонстрування фільмів в Україні державною мовою в мережі Інтернет під час надання послуг/сервісів відео на замовлення. Виступаючи стратегічним креативним ресурсом, кінематограф сприяє забезпеченню національних культурних інтересів усередині держави та за її межами. Законодавство має гарантувати умови для ефективного розвитку галузі, зростання впливу кіномистецтва на естетичне, патріотичне виховання глядача. До сфери поширення норм законодавства з питань деколонізації, декомунізації та суверенізації культурного простору України мають бути включені всі стадії кіновиробництва.

Очікувані результати.

Розвиток кінематографу вимагає значних капіталовкладень. Видатки Державного бюджету на кіногалузь у 2023 році суттєво скорочені, що свідчить про необхідність удосконалення законодавства в частині забезпечення засад співробітництва з міжнародними фондами, установами та інституціями, які надаватимуть фінансову підтримку.

Цілями законодавчого забезпечення культурної політики у сфері кінематографії є створення умов для подолання системного розриву між державною й комунальною сферами культури та незалежним сектором. Усунення таких перешкод сприятиме співпраці між її представниками та посилить процеси інвестування у сферу культури, у тому числі кіновиробництва. Законодавче забезпечення моделі державно-приватного партнерства дозволить залучити приватних стратегічних інвесторів і до реновації та розвитку інфраструктури для виробництва й перегляду фільмів у регіонах України.

Законодавством має бути передбачена форма державної підтримки для створення й адаптації аудіовізуального контенту для людей з інвалідністю,

усунення перешкод, які позбавляють їх можливості отримувати культурні послуги та споживати аудіовізуальні продукти.

Комплексний та системний підхід до процесу оновлення норм законодавства з питань кінематографу, приведення його у відповідність до потреб сучасності, у тому числі вимог європейського законодавства, сприятиме: розвитку кінематографії як економічно самодостатньої та конкурентоспроможної індустрії; формуванню сучасної інфраструктури для виробництва, демонстрування й розповсюдження кінопродукції; створенню для іноземних суб'єктів кінематографії сприятливих умов для виробництва фільмів на території України.

РОЗДІЛ 3 НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

Загальні положення.

У цьому розділі розглянуто найактуальніші проблеми інституційного, правового та організаційного характеру, які мають бути враховані під час реалізації державної політики зі збереження культурної спадщини, особливо в умовах російської збройної агресії проти України й подолання її наслідків.

Визначення проблем, на розв'язання яких спрямований розділ Концепції.

Недостатня інкорпорація норм міжнародних конвенцій щодо захисту культурних цінностей в умовах війни, особливо у частині відповідальності та оцінки збитків.

Важливе значення у контексті подолання наслідків російської збройної агресії проти України для культурних цінностей має інкорпорація положень про міжнародні злочини в національне законодавство.

Україна ратифікувала низку міжнародних конвенцій з питань культурної спадщини: Конвенцію про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності 1970 р.; Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р.; Конвенцію про охорону підводної культурної спадщини 2001 р.; Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 р.; Європейську конвенцію про охорону археологічної спадщини 1992 р., переглянуту у 2003 р.; Європейську ландшафтну конвенцію 2000 р.; Конвенцію про охорону архітектурної спадщини Європи 1985 р.; Конвенцію про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 р.; Рамкову конвенцію Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства 2005 р. та ін.

Культурні цінності України як матеріальні об'єкти є свідченням історичного становлення Українського народу, української нації, вони є частиною світової культурної спадщини, а отже, безумовно, підлягають збереженню й захисту від знищення чи пошкодження. Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини визначає, що під «культурною спадщиною» розуміються: пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки; ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок із пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки; визначні місця: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології.

Недосконалість законодавства щодо захисту культурних цінностей в умовах війни (заходи щодо евакуації, переміщення культурних цінностей, їх зберігання, відновлення та реставрації у повоєнний період).

Питання захисту культурних цінностей у разі збройного конфлікту в Україні регулюють: Гаазька конвенція про закони і звичаї війни на суходолі 1907 р. та додаток до неї; Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р. та протоколи до неї; Кодекс цивільного захисту України; закони України «Про правовий режим воєнного стану», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» тощо.

Національне законодавство у сфері охорони культурної спадщини на основі міжнародних норм і стандартів формувалося шляхом прийняття законів України «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про культуру», постанов Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових актів тощо. Крім того, важливу регулятивну роль у сфері охорони культурної спадщини України відіграють нормативні акти Міністерства культури та інформаційної політики України як центрального органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. Водночас законодавство у сфері охорони культурної спадщини потребує удосконалення в частині врахування реалій збройної агресії Росії проти України й масових фактів нищення об'єктів культурної спадщини, а також незаконного вивезення окупантами культурних цінностей до Росії.

Важливо також посилити законодавче забезпечення захисту нематеріальної культурної спадщини України на національному рівні, оскільки це має особливе значення для збереження ідентичності нації, її культури та традицій. Сучасне національне законодавство потребує змін, спрямованих на захист нематеріальної культурної спадщини, особливо в умовах війни. Існуючі законодавчі норми про нематеріальну культурну спадщину не забезпечують вирішення усього спектру проблем, які існують в означеній сфері, адже багато носіїв унікальної культури та традицій стали жертвами війни, переміщеними особами, втратили звичайний спосіб життя, опинилися в інших регіонах України або за кордоном в чужому середовищі. Зруйновна або пошкоджена інфраструктура значно скоротила можливості для розвитку та збереження унікальних ремесл і видів творчості. Тому внесення змін до законодавства у цій сфері з кожним днем набуває все більшої актуальності.

Невиправдані обмеження повноважень органів охорони культурної спадщини.

Важливою умовою для належної охорони та збереження культурної спадщини є правильна організація містобудування, яка має відповідати міжнародним стандартам у цій сфері. Законодавством недостатньо враховано основні засади охорони культурної спадщини, визначені законами України «Про охорону культурної спадщини», «Про основи містобудування», «Про регулювання

містобудівної діяльності» та ін. Будь-які заходи державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду не дадуть належних результатів і не забезпечать прозорості у відносинах із забудовниками, якщо система погоджувально-дозвільних документів у сфері містобудування не буде передбачати наявність погоджень та дозволів органів охорони культурної спадщини щодо об'єктів будівництва, на які поширюються обмеження, передбачені законом, а повноваження з контролю і нагляду в галузі будівництва не будуть враховувати, зафіксовані органами охорони культурної спадщини, порушення щодо незаконного будівництва в історичних ареалах, зонах охорони, буферних зонах чи на пам'ятках культурної спадщини. Таким чином, необхідно подолати недоліки законодавчого регулювання у сфері охорони культурної та археологічної спадщини щодо повноважень органів охорони культурної спадщини з урахуванням результатів досліджень науковців у цій сфері.

Недосконала система обліку об'єктів культурної спадщини, відсутність повноцінного інформаційного реєстру об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей.

Система обліку об'єктів культурної спадщини є недосконалою, про що свідчать, серед іншого, дані Державного реєстру нерухомих пам'яток України та недостатність інформації, яку він містить. Очевидно, що без ефективної, сучасної системи обліку пам'яток культурної спадщини не може бути мови про ефективність їх збереження. Крім того, недосконалість обліку об'єктів культурної спадщини перешкоджає їх презентації у міжнародних інформаційних базах, особливо для цілей захисту культурної спадщини України відповідно до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 р.

Недосконалість законодавства у частині визначення відповідальності за порушення Закону «Про охорону культурної спадщини» та інших нормативно-правових актів у цій сфері.

Враховуючи тяжкість злочинів, які РФ вже вчинила і може вчинити проти української культурної спадщини, у національне кримінальне законодавство необхідно інкорпорувати положення Гаазької конвенції 1954 р. та протоколів до неї (1954 і 1999 рр.) із метою створення необхідних умов для формування справ для розгляду цих злочинів у рамках міжнародної кримінальної юрисдикції та притягнення до відповідальності конкретних осіб за скоєні злочини.

Але й у мирні часи культурні цінності, що знаходяться, зокрема, у музеях, галереях, заповідниках, бібліотеках, архівах, інших закладах культури, постійно стають предметами вчинення різних злочинів, у тому числі викрадення та контрабанди, що зумовлює необхідність посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення законодавства у цій сфері.

Мета розділу Концепції: визначення шляхів удосконалення законодавчого забезпечення культурної політики задля збереження національної культурної спадщини.

Розділ Концепції базується на таких принципах:

збереження ідентичності нації, її культури і традицій; формування в суспільній свідомості почуття патріотизму, самобутності й спадкоємності; відповідності національного законодавства про охорону культурної спадщини міжнародним стандартам; популяризації української культури у світі.

Основні завдання розділу Концепції.

Збереження національної культурної спадщини України є пріоритетним напрямом формування та реалізації її культурної політики. Основним завданням Розділу Концепції є визначення основних проблем законодавчого забезпечення культурної політики України та пропозиції щодо його удосконалення з метою забезпечення умов для збереження й популяризації культурних цінностей для майбутніх поколінь шляхом їх реєстрації, доступності, охорони та збереження.

Напрями удосконалення законодавства задля реалізації основних завдань розділу Концепції.

Для подолання проблем законодавство у сфері охорони культурної спадщини потребує відповідних змін, зокрема щодо:

- посилення єдиної управлінської вертикалі охорони культурної спадщини, очолюваної Міністерством культури та інформаційної політики України;

- удосконалення системи обліку об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей;

- посилення в умовах війни РФ проти України захисту культурних цінностей у відповідності до міжнародних норм про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту;

- удосконалення методичних настанов і заходів з евакуації, переміщення в безпечні сховища з подальшим зберіганням культурних цінностей в умовах війни;

- посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за руйнування, знищення, викрадення, незаконне переміщення й незаконне привласнення культурних цінностей в умовах війни та у мирний час;

- розроблення стратегії відновлення та реставрації об'єктів культурної спадщини, що постраждали від російської збройної агресії;

- забезпечення обов'язкового погодження органами охорони культурної спадщини проектів будівельних робіт на територіях, що мають історико-культурне значення, а також проведення наукової археологічної експертизи перед погодженням відповідних проектів землеустрою.

Окремим напрямом у цій сфері має стати удосконалення законодавства про охорону нематеріальної культурної спадщини.

Очікувані результати.

Основним завданням у сфері охорони культурної спадщини є забезпечення умов для збереження культурних цінностей для майбутніх поколінь. Отже, удосконалення законодавчого забезпечення охорони культурної спадщини України

сприятиме формуванню стійкої національної ідентичності українського суспільства та формуванню позитивного іміджу України у світі.

РОЗДІЛ 4 БАЗОВА МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ

Загальні положення.

Правове регулювання діяльності базової мережі закладів культури здійснюється відповідно до Конституції України, законів України «Про культуру», «Про театри і театральну справу», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про музеї та музейну справу», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» № 72 від 06.02.2019 р., «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами» № 1775 від 12.11.1998 р., «Про затвердження Порядку формування базової мережі закладів культури» № 984 від 24.10.2012 р. (із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 970 від 15.09.2021 р.).

Загальні підходи до регулювання питання функціонування базової мережі закладів культури визначені відповідно до Закону України «Про культуру» (далі – Закон). Закон визначає базову мережу закладів культури як комплекс закладів культури, інших підприємств, установ, організацій, закладів освіти сфери культури державної та комунальної форм власності, діяльність яких спрямована на створення умов для забезпечення: розвитку творчості людини, професійної художньо-творчої самореалізації особистості й отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва; підготовки кадрів у сфері культури; збирання, збереження, використання і поширення інформації про матеріальні та духовні культурні цінності, наукові розробки; цілісності культурного простору України, доступності національного культурного надбання; дотримання прав громадян у сфері культури.

Положеннями Розділу IV Закону «Про культуру» визначено призначення та функціонування базової мережі закладів культури, запроваджено рівні базової мережі закладів культури. Передбачено, що Кабінет Міністрів України визначає порядок формування базової мережі закладів культури.

До базової мережі включаються: заклади культури; заклади освіти сфери культури загальнодержавного рівня, переліки яких затверджуються центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать такі заклади; заклади культури, заклади освіти сфери культури місцевого рівня, переліки яких затверджуються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Визначення проблем, на розв'язання яких спрямований розділ Концепції

Недостатня фінансова підтримка мережі закладів культури з боку держави.

За наслідками реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні фінансування галузі культури повністю покладено на місцеві бюджети. Однак більшість об'єднаних територіальних громад не здатна повною

мірою виконувати свої фінансові зобов'язання щодо підтримки мережі закладів культури. У кризових умовах сьогодення, враховуючи зумовлені війною та іншими соціальними чинниками бюджетні пріоритети держави, значна частка закладів культури може бути реорганізована або ліквідована без достатніх на те підстав. За таких умов доцільно: на законодавчому рівні розробити додаткові фінансові механізми підтримки закладів культури, зокрема запровадити державні субвенції на підтримку та розвиток закладів культури; відшукати реальні стимули та запровадити механізми для отримання додаткових джерел фінансування закладів культури; підвищити прозорість використання джерел фінансування означеної сфери.

Низький рівень системи управління та інституційної спроможності закладів культури. Належне управління є ключовою умовою ефективного функціонування будь-якої сфери суспільних відносин. Існує потреба у змістовних структурних змінах сфери культури, які б призвели до удосконалення всієї моделі та стилю управління. Відносини між органами управління державного, регіонального та місцевого рівня повинні будуватися на основі нових існуючих у світі моделей управління. Наразі заклади культури національного та місцевого рівнів значно відстають від аналогічних зарубіжних установ за такими критеріями, як ефективність управління, використання новітніх маркетингових та інформаційних технологій тощо.

Проблема збереження матеріально-технічної бази мережі закладів культури. Велика кількість об'єктів, що входять до складу мережі закладів культури, перебуває у незадовільному стані й потребує удосконалення інженерно-технічного забезпечення з метою модернізації їх будівель. Наразі відсутній необхідний державний моніторинг щодо стану матеріально-технічного забезпечення закладів культури, оскільки бракує повної і вичерпної інформації про численні пошкодження та руйнування пам'яток і закладів культури, зокрема через відсутність можливості у державних та місцевих органів влади оперативно фіксувати завдані пошкодження у розрізі кожного міста та населеного пункту в районах активних бойових дій. Проте вже нині відомо, що під час війни в окремих регіонах значна частина об'єктів культурної інфраструктури пошкоджена частково або повністю зруйнована. За таких умов потребують оновлення й доопрацювання законодавчі механізми, у межах цілісної культурної політики держави, спрямовані на підтримку, відновлення та реформування базової мережі закладів культури.

Питання ліквідації чи організації закладів культури та створення центрів культурних послуг. Проведення реформи децентралізації в Україні спричинило нові виклики щодо функціонування й утримання закладів культури в об'єднаних територіальних громадах, зокрема щодо їх статусу, процедури їх передачі громадам, системи фінансування закладів культури, їх нормативно-правового та методичного забезпечення. Болючим питанням для всіх територіальних громад стала розгалужена мережа закладів культури, яка, по-перше, в більшості випадків є

громіздкою та некомфортною, а по-друге, аж ніяк не корелюється із розподілом щільності населення по території громади.

Загалом заклади культури потребують переформатування відповідно до сучасних вимог і потреб отримувачів культурних послуг. Верховною Радою України з метою забезпечення вжиття необхідних заходів для надання населенню якісних та доступних культурних послуг, підвищення спроможності територіальних громад у їх наданні, сприяння модернізації наявної культурної інфраструктури відповідно до потреб конкретної громади, раціонального використання ресурсного потенціалу прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг» від 29.04.2021 р. № 1432-ІХ. Положення зазначеного Закону спрямовано на створення центрів культурних послуг, що зумовлено потребою територіальних громад покращити свою культурну інфраструктуру та підвищити якість надання таких послуг. Однак, слід констатувати, що перешкодою у процесі створення центрів культурних послуг, навіть на рівні окремих пілотних проєктів, стала широкомасштабна військова агресія, яка спричинила руйнування наявних будівель закладів культури, відтік працівників культури у зв'язку зі складною безпековою ситуацією.

Захист працівників культури. Тривалі бойові дії, тимчасова окупація окремих територій України спричинили значний відтік професійних кадрів, задіяних у культурній сфері. Тому актуальною є потреба запровадження правових та соціальних механізмів, направлених на повернення фахівців, створення умов, які б дали можливість творчим колективам та окремим особистостям виробляти якісний, актуальний культурний продукт, який відповідатиме запитам сучасного українського суспільства.

Мета розділу Концепції: визначення напрямів удосконалення законодавства щодо діяльності базової мережі закладів культури; забезпечення організаційно-правових засад для розвитку додаткових механізмів фінансування базової мережі закладів культури; сприяння розширенню повноважень закладів культури; визначення на законодавчому рівні чітких умов для використання економічного, культурно-просвітницького й іншого потенціалу базової мережі закладів культури.

Розділ Концепції базується на таких принципах: законодавчого забезпечення публічності та прозорості реалізації культурної політики у сфері управління та функціонування базової мережі закладів культури; поширення результатів децентралізації на систему управління базовою мережею закладів культури; законодавчого забезпечення державно-приватного партнерства у сфері культури; гарантування доступності населення до послуг, що надаються закладами культури; міжнародного співробітництва у сфері культури; ефективного використання державної підтримки як ресурсу сталого розвитку; законодавчого забезпечення привабливості для інвестування у сферу культури, особливо на регіональному рівні.

Основні завдання розділу Концепції.

Функціонування та розвиток мережі закладів культури є важливою складовою національної культурної політики держави. До основних завдань розділу Концепції віднесено: удосконалення законодавства щодо інституційних та фінансових інструментів забезпечення функціонування базової мережі закладів культури; удосконалення законодавства про державну підтримку закладів культури; створення системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників закладів культури; створення умов, за яких заклади культури державного сектору отримують право самостійно формувати кадрову й зарплатну політику, репертуарну політику, програмну політику, навчальну політику; спрощення процедури отримання прибутків закладами культури; реформування надання культурних послуг у регіонах: запуск пілотних проектів комплексних центрів надання культурних послуг.

Напрями удосконалення законодавства задля реалізації основних завдань розділу Концепції.

Удосконалення законодавства щодо інституційних та фінансових інструментів забезпечення функціонування базової мережі закладів культури.

Потребує законодавчого удосконалення механізм управління базовою мережею закладів культури. У цьому контексті доцільно звернутися до досвіду держав, які пройшли або проходять шлях розвитку, аналогічний українському. Слід переглянути законодавчі норми, що стосуються повноважень органів управління закладів культури та встановити правові механізми для забезпечення більшої автономії цих закладів у питаннях кадрової політики. Окрім того, відповідного оновлення потребують законодавчі положення щодо конкурсної та контрактної системи формування керівного персоналу базової мережі закладів культури. Оскільки внаслідок повномасштабної війни сфера культури, у тому числі її заклади, значною мірою втратила фінансові надходження, необхідним вбачається законодавче забезпечення, яке б сприяло ефективнішому використанню бюджетних коштів на рівні закладів культури, надходженню коштів із небюджетної сфери, розвитку державно-приватного партнерства. Варто запровадити відповідну систему фіскальних преференцій, спрощену процедуру обліку отриманих прибутків закладами культури й забезпечити автономність розпорядження закладами культури таким прибутком.

Необхідність нормативно-правового закріплення показників якості послуг.

Діюча базова мережа державних і комунальних закладів культури повинна отримати нові можливості щодо якісного надання послуг для забезпечення реалізації прав громадян на доступ до культури та на участь у культурному житті. Фактично доцільно запровадити новий концепт щодо урізноманітнення функцій закладів культури. Такий підхід передбачає надання не тільки культурних послуг, а й інших супутніх (додаткових) послуг, спрямованих на створення комунікативного простору для мешканців громад, їхнього гуманітарного розвитку. Заклади культури

мали б стати своєрідним майданчиком дозвілля та центром громадсько-політичного життя територіальної громади.

На розвиток положень Закону України «Про культуру», зокрема частини другої статті 22, Кабінетом Міністрів України прийнято постанову «Про затвердження Порядку формування базової мережі закладів культури» № 984 від 24.10.2012 р. (із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 970 від 15.09.2021 р.). Формування базової мережі також здійснюється з дотриманням вимог державних соціальних нормативів у сфері обслуговування закладами культури, встановлених відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», і мінімальних стандартів забезпечення населення культурними послугами.

Базова мережа закладів культури є основною ланкою в системі надання культурних послуг населенню, проте існуючі нормативно-правові акти щодо функціонування цієї мережі є застарілими або недосконалими й такими, що містять окремі дискусійні положення. Наприклад, нормативи щодо забезпечення населення закладами культури затверджені у 1998 році Кабінетом Міністрів України (постанова «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами» № 1775 від 12.11.1998 р.). Навіть оновлені в 2019 році нормативи щодо забезпечення населення публічними бібліотеками (постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» № 72 від 06.02.2019 р.) не мають ефективного регуляторного впливу у цій сфері. Практика вказує на неефективність підходу встановлення лише соціальних нормативів щодо частини закладів культури (клубні заклади, публічні бібліотеки). Наявність закладів культури на території самостійної адміністративно-територіальної одиниці не є свідченням того, що вони спроможні надавати якісні послуги, а також, що цими послугами користуються жителі територіальних громад.

Таким чином, існуючі соціальні нормативи в забезпечення населення закладами культури не відповідають потребам та можливостям громад, не враховують реалії трансформації адміністративно-територіального устрою в умовах децентралізації та об'єктивні зміни в українському суспільстві, у тому числі спричинені війною. Попри те, що законодавство передбачає необхідність впровадження показників якості послуг закладів культури, ці показники так і не були розроблені та затверджені.

Удосконалення законодавства про державну підтримку закладів культури.

В умовах збройного конфлікту спостерігається низька адаптивність та спроможність закладів культури реагувати на виклики, спричинені воєнним станом. Саме підтримка з боку держави, у тому числі шляхом законодавчого забезпечення, сприятиме налагодженню керованого процесу функціонування закладів культури в повоєнний період. Доцільно передбачити програмне фінансування зазначеного

сектору культури, визначити чіткі правові механізми співфінансування з бюджетів різних рівнів комунальних та державних закладів культури.

Окремої державної підтримки, зокрема посилення соціальних та економічних гарантій, потребують працівники закладів культури, які у зв'язку з безпековою ситуацією вимушені були залишити свої домівки та робочі місця.

Ще одним кроком, що сприятиме налагодженню ефективної роботи закладів культури, є розробка та прийняття законопроекту, положення якого передбачатимуть створення системи показників діяльності закладів культури.

Створення системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників закладів культури.

Відповідно до статті 4 Закону «Про культуру» до пріоритетів державної політики у сфері культури віднесено кадрове забезпечення сфери культури та підвищення престижності у суспільстві професій цієї галузі. Разом із тим базовий Закон не містить положень, якими б регулювалися питання підвищення професійної кваліфікації працівників закладів культури. Нормативно-правове забезпечення щодо підвищення професійної кваліфікації працівників закладів культури сприятиме освоєнню ними новітніх навичок та технологій задля впровадження їх у процес надання якісних та доступних культурних послуг населенню.

Реформа надання культурних послуг у регіонах: запуск пілотних проектів комплексних центрів надання культурних послуг.

Проведена реформа децентралізації й започаткована реформа надання якісних культурних послуг, яка нещодавно отримала своє законодавче закріплення, стали підґрунтям для формування нової політики функціонування мережі закладів культури, особливо на рівні об'єднаних територіальних громад. Окремий акцент було зроблено на необхідності створення багатофункціональних культурних центрів, які зможуть забезпечувати різні потреби жителів громад і слугуватимуть місцем для соціалізації й культурного дозвілля, стануть осередками підтримки та пропагування на місцевому рівні національної ідентичності та самобутності українського народу. Водночас, із метою збереження вже існуючої мережі закладів культури в громадах, слід розробити додаткові законодавчі механізми, що унеможливлювали б безпідставну їх ліквідацію. Пропагування ідеї культурної інвестиції серед бізнесу, створення сприятливого середовища для інвестицій у регіональні культурні проекти, у тому числі для створення багатофункціональних культурних центрів, сприятиме їх розвитку.

Очікувані результати.

Одним із пріоритетів державної політики у сфері культури має стати збереження та відновлення базової мережі закладів культури. Забезпечення достатнього рівня фінансування закладів культури, підвищення ефективності використання бюджетних асигнувань, запровадження стимулів та механізмів для

отримання додаткових джерел фінансування, підвищення прозорості їх використання є нагальним завданням.

Водночас, в умовах війни та загрози часткового руйнування або знищення об'єктів культурної інфраструктури, важливим є збереження як матеріального культурного фонду, так і кадрового складу базової мережі закладів культури. Законодавством має бути передбачена форма державної підтримки функціонування закладів культури, розроблені й запроваджені додаткові соціальні, економічні, фінансові гарантії працівникам закладів культури.

Оновлення законодавства, у контексті проведення реформи, сприятиме доступності та якості надання культурних послуг.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.